ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ТАЪЛИМ, ФАН ВА ИННОВАЦИЯЛАР ВАЗИРЛИГИ

«ХИЗМАТ КЎРСАТИШ СОҲАСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ВА КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШДА РАҚАМЛИ ҲАМДА ИННОВАЦИОН ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ ИМКОНИЯТЛАРИ» МАВЗУСИДАГИ

ХАЛҚАРО ИЛМИЙ-АМАЛИЙ КОНФЕРЕНЦИЯ

МАТЕРИАЛЛАРИ

(I ҚИСМ)

2023 йил 20-22 май кунлари

САМАРҚАНД – 2023

Самидин Низомович Ташназаров – СамИСИ профессори, и.ф.д.,
Дилноза Азаматовна Нематова – СамИСИ докторанти

АСОСИЙ ВОСИТАЛАР ҲИСОБИНИ ЮРИТИШДА СОЛИҚ ОРГАНЛАРИ БИЛАН ЮЗАГА КЕЛАДИГАН МУОММОЛАР

Аннотатция. Ушбу мақолада асосий воситаларга доир БҲХС ва солиқ кодексининг таснифи, таркиби, мақсади ва амалиётда қўллаш доиралари тадқиқ этилган. Асосий воситалар ҳисобини юритишда солиқ билан бўладиган муаммолар таҳлил қилинган.

Калит сўзлар. БҲХС, БҲМС, солиқ кодекси, фойдаланишдаги асосий воситалар, инвестиция, асосий воситаларни тан олиш, баҳолаш, эскириш, қадрсизланиш.

Аннотатция. В данной статье рассматриваются классификация, структура, назначение и сфера применения Налогового кодекса и Налогового кодекса об основных средствах. Анализируются налоговые проблемы в учете основных средств.

Ключевые слова. МСФО, НСБУ, налоговый кодекс, основные средства в использовании, инвестиции, признание основных средств, оценка, амортизация, амортизация.

Annotatsion. This article discusses the classification, structure, purpose and scope of the Tax Code and the Tax Code on Fixed Assets. Tax problems in the accounting of fixed assets are analyzed.

Keywords. IAS, IFRS, tax code, fixed assets in use, investments, recognition of fixed assets, valuation, depreciation, depreciation.

Бугунги кунда юртимизда жуда кўплаб корхоналар фаолият юритиб келмоқда. Ушбу корхоналар ҳисобини олиб боришда асосий воситаларнинг ўрни беқиёс ҳисобланади. Халқаро амалиётда корхоналар асосий воситаларини ҳисоб ва ҳисоботда акс эттириш махсус “Асосий воситалар” деб номланган 16-сон БҲХС “IAS” билан тартибга солинган. Бизнинг республикамизда корхоналарнинг асосий воситаларини ҳисоб ва ҳисоботда акс эттириш тартиблари 5-сон БҲМС “Асосий воситалар”[1] ҳамда 21-сон БҲМС “Хўжалик юритувчи субъектларнинг молиявий хўжалик фаолияти бухгалтерия ҳисоби ҳисобварақлар режаси ва уни қўллаш бўйича йўриқнома”[2] да белгиланган. Таъкидалаш жоизки, ҳозирги пайтда амалда бўлган ушбу миллий стандартларимиз корхоналарнинг асосий воситаларига доир халқаро амалиётда қабул қилинган кўплаб тартибларга тўлиқлигича мос эмас. Шу билан бирга корхоналар ва солиқ органлари ўртасида ҳам

[1] Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги томонидан 2003 йил 9 октябрда, 114-сон буйруқ билан тасдиқланган, Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги томонидан 2004 йил 20 январда рўйхатдан ўтказилган, № 1299

[2] Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги томонидан 2002 йил 9 сентябрда 103 – сон буйруқ билан тасдиқланган, Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги томонидан 2002 йил 23 октябрда рўйхатдан ўтказилган, № 1181

турли хил келишмовчиликлар юзага келмоқда. Корхона ҳисобини юритишимизда, бизнинг юртимизда, солиқ кодексига алоҳида эътибор берилади. Солиқ кодекси билан БҲХС ва БҲМС лари ўртасидаги муаммоли вазиятлар корхона ҳисобини юритишда қийинчиликларни ёки қайта ҳисоблашларни келтириб чиқармоқда. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги ПФ 60-сон “2022-2026 йилларга мўлжалланган “Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги фармонига кўра солиқ тизими ва ундаги камчиликларни бартараф этиш ҳамда ислоҳ қилиш кераклиги таъкидлаб ўтилган. Солиқ сиёсатини либераллаштириш, тадбиркорларни қўллаб қувватлаш лозимлиги устувор йўналиш эканлиги белгилаб қўйилди.

16-сон БҲХС (ИАС) “Асосий воситалар” ва 5-сон БҲМС “Асосий воситалар” ҳамда “Солиқ кодекси”нинг таҳлили улар ўртасида турли фарқли жиҳатлар мавжудлигини кўрсатди.

Биринчидан, солиқ кодексининг 412-моддасига кўра “Кўчмас мулкнинг қолдиқ қиймати ушбу мол-мулкнинг бошланғич (тикланиш) қиймати билан солиқ тўловчининг ҳисоб сиёсатида белгиланган усуллардан фойдаланилган ҳолда ҳисоблаб чиқилган амортизация миқдори ўртасидаги фарқ сифатида аниқланади". Яъни солиқ органлари асосий воситаларни сотиб олгандаги қиймати ва амортизация суммаларини мол-мулк солиғини ҳисоблашда тан олади. Аммо, иккинчи йилдан бошлаб активларни қайта баҳоланиши туфайли уларнинг бошланғич қиймати ва амортизация миқдори ўзгаришини ҳисобга олмаслиги туфайли корхона ҳисобини юртитишда муаммоли вазият юзага келади. Солиқ кодексининг 306-моддаси “Амортизация харажатлари” бўлимида солиқ тўловчи томонидан 2021 йил 1 январдан кейин амортизация қилинадиган актив қийматини қайта баҳолаш, нархини пасайтириш амалга оширилганда бундай қайта баҳолашнинг ижобий ёки салбий суммаси даромад ёки харажат деб эътироф этилмайди, амортизация қилинадиган активнинг қайта тикланиш қийматини аниқлашда ва амортизацияни ҳисоблашда ҳисобга олинмайди[1].

Масалан, корхона биносини оладиган бўлсак, унинг қиймати 100 миллион, фойдали хизмат муддати 20 йил, йилига амортизация суммаси 5 миллиондан келиб чиқади (2). Яъни амортизация миқдори бошланғич қийматни фойдали хизмат муддатига бўлиш орқали топилади (1).

$$\text{Амортизация суммаси} = \frac{(\text{Бошланғич қиймат-леквидацион қиймат})}{(\text{Фойдали хизмат муддати})} \qquad (1)$$

$$5\ \text{млн} = \frac{(100\ \text{млн})}{(20\ \text{йил})} \qquad (2)$$

[1] https://lex.uz/docs/-4674902#-5807941

Иккинчи йил ушбу бинони қайта баҳолаш орқали унинг бошланғич қийматини 10 миллионга оширсак, эскириш қиймати иккинчи йилда юқоридаги формула бўйича 5,5 миллионни ташкил қилади. Корхона бу суммани 5,5 миллионни харажатга олиб бориши керак, ҳамда мол-мулк солиқ солиш базасини ҳам ўзгартириши лозим. Аммо, бундай ҳолатда солиқ органи қайта баҳоланган суммани тан олмайди ва корхона ҳисоблаган 5,5 миллиондан 500 мингини солиқ базасига қўшмайди. Бу эса корхонагада яна қолдиқ учун қайта ҳисоб китоб ишларини келтириб чиқаради.

Иккинчидан, солиққа тортилаётган асосий воситаларни турлари бўйича умумий эскириш фоизлари қатъий белгиланган. Солиқ кодексининг 306-моддасига кўра барча активлар учун амортизациянинг энг юқори нормалари белгилаб қўйилган. Шу билан бирга солиқ органлари эскиришни тўғри чизиқли усул орқали ҳисоблаш кераклигини қатъий қилиб белгилаган. Бундай вазиятда бинолар, станоклар, транспорт воситалари ва бошқа активларни эскиришини ҳисоблашда бир қанча муаммоли вазиятларни келтириб чиқаради. Масалан: станокларни сотиб олган йили, уларни ишлаб чиқаришга қўшган ҳиссаси юқори самарани беради. Аммо, уларни ҳисобдан чиқариш муддати яқинлашиш давридаги самараси тубдан фарқ қилади. Яъни, станокнинг охирги фойдали хизмати муддатидаги самараси биринчи йилдагига қараганда анча паст натижани беради. Бундай вазиятда корхона ишлаб чиқарган маҳсулотни тан нархини ҳаққоний калкуляция қилишдан амортизация ҳисоблаш усулларидан бири бўлган бажарилган иш ҳажмига пропорсионал ҳисоблаш усулида фойдаланиш ўринли ҳисобланади. Аммо, солиқ органлари бундай усулни тан олмаганликлари учун бухгалтерия ҳисобини юритишда, солиқ органлари учун қайтадан чизиқли усулда эскиришни ҳисоблаб мол-мулк солиқ базасини аниқлашга тўғри келади.

Учинчидан, транспорт воситалари яъни автотранспорт воситалари ҳисобини юритишда ҳам муаммоли вазиятлар кузатилмоқда. Автотранспорт воситалаи учун солиқ кодексида амортизация нормаси 20% қилиб белгиланган. Ушбу вазиятда ўзимизнинг GM марка машиналаримиз ҳамда иномарка ёки чет элнинг нуфузли компанияларининг автомашинларига бир хил 20 % эскириш ҳисоблаш белгилаб қўйилган. Бундай вазиятда исталган автомобиллар 5 йилда тугатилади. Холбуки, бундай вазиятда иномарка машинлар BMW, Nissan, Hyundai ва бошқа нуфузли марка автомобиллари фойдали ҳисоблаш муддатини 10 йил ёки 15 йил қилиб белгиласак мақсадга мувофиқ бўлар эди.

Хулоса қилиб айтганда, бухгалтерия ҳисобини халқаро стандартларга ўтказсиш давомида бир қанча камчиликлар мавжуд бўлиб, ушбу камчиликларни олдини олишимиз ва бартараф этишимиз зарур. Ҳозирги кунда чет эл инвесторларини юртимизга жалб қилиш иқтисодиётимизнинг устувор вазифаларидан бири бўлиб келаётган бир вақтда, бухгалтерия ҳисобини солиқ органлари учун ишлаши ачинарли ҳолат ҳисобланади.

Шундай экан, юқоридаги камчиликларни бартараф қилмас эканмиз инвесторларни жалб қилиш қийинчилик туғдираверади. Кўпгина корхоналарнинг бухгалтерия ҳисобидаги камчиликлар БҲМС ва БҲХС ларга мос келмаслиги ҳамда бизнинг бухгалтериямизнинг асосий мақсади солиқ органлари учун ишлаши сабабли фойдани яшириш оқибатида чет эл инвесторларини жалб қилиш қийинчилиги ёки уларнинг бизнинг юритаётган бухгалтериямизга нисбатан ишончини камайишига ҳамда инвистицияларни жалб қилиш жараёнида қийинчиликларни келтириб чиқараверади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. “Молиявий хисоботнинг халқаро стандартларига ўтиш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”. Ўзбекистон Республикаси Республикамизда Президентининг 2020 йил 24 февралдаги ПҚ-4611-сон Қарори.

2. “Молиявий хисоботнинг халқаро стандартлари ва унга тушунтиришлар матнини тан олиш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш хақида”. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 24 августда 507-сон Қарори

3. БҲХС (1А8) 16 “Асосий воситалар”.

4. “Солиқ кодекси” 44 боб Харажатлар, 306 модда Амортизация харажатлари янги таҳрири

5. Ташназаров С.Н. Молиявий хисоботнинг халқаро стандартлари: Олий ўқув юртлари магистратура мутахассисликлари учун дарслик. - Тошкент: “ИҚТИСОД-МОЛИЯ", 2019. - 584-6.

6. Хамдамов Б.К., Ибрагимов К.Ш. Совершенствование бухгалтерского учета в Узбекистане на основе международньк стандартов финансовой отчетности. //Ж.Халқаро молия ва хисоб. - 2017.-№1. -1-8-6.

М У Н Д А Р И Ж А :

I ШЎЪБА. ИННОВАЦИОН ВА РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТНИНГ НАЗАРИЙ ВА МЕТОДОЛОГИК МУАММОЛАРИ ВА УЛАРНИ ҲАЛ ҚИЛИШНИНГ СТРАТЕГИК ЙЎНАЛИШЛАРИ		
Муҳитдин Эгамбердиевич Пўлатов	Туризм соҳасини ривожлантиришнинг устувор йўналишлари.....	4
Мурод Муҳаммедович Муҳаммедов Мамаюнус Қаршибаевич Пардаев	Иқтисодиётнинг ривожланиш босқичлари хусусида Карл Марксннинг илмий қарашларига муносабат	11
Мамаюнус Қаршибаевич Пардаев	Миллий иқтисодиётнинг тараққиёти стратегияси ва асосий йўналишлари.....	18
Тўлқин Саидахмедович Шарипов Анвар Нематович Холиқулов	Меҳмонхонага оид тушунчаларнинг назарий қарашлар талқини	26
Рузибой Нормахматов Акрам Ғафуров Суннатилло Бозорбоев	Оқсилга бой чиқитлар ва улардан фойдаланиш.....	30
Анвар Нематович Холиқулов	Хизмат кўрсатиш фаолиятининг назарий таҳлили.....	34
Komila Nabijon qizi Zayniddin	Milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta’minlashda vaqf institutini rivojlantirishning ahamiyati.....	38
II ШЎЪБА. ХИЗМАТ КЎРСАТИШ СОҲАСИНИ ИННОВАЦИОН ВА РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТ ШАРОИТИДА РИВОЖЛАНТИРИШ, КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ, АҲОЛИ БАНДЛИГИ, ФАРОВОНЛИГИ, ЯШАШ СИФАТИНИ ОШИРИШ МАСАЛАЛАРИ		
Нозир Алиевич Ибрагимов	Кўргазма фаолияти ва саноат ярмаркаларининг истиқболлари.....	45
М.В.Герман, Ирина Борисовна Адова	Эволюционное развитие общества в контексте трансформации неравенства, характера труда, профессиональных знаний и роли человека.....	50
Gulnora Mardiyevna Shadieva	Mamlakatimizda kambag’allik darajasini kamaytirish da o‘zini o‘zi band qilishning o‘rni.....	56
Кувандиков Шухрат Облокулович, Худоёрова Мафтуна Шавкатовна	Ҳудудларда аҳолининг тадбиркорлик фаоллигини маҳаллабай ёндашув асосида тоифалаш мезонлари.....	60

В. В.Аранжин	Влияние легитимизации новых форм и видов занятости на снижение бедности в условиях трансформации социально-экономических условий.....	65
Егор Кимович Букин Татьяна Витальевна Букина	Кластеризация транспортных систем Центрально-Азиатского региона.....	69
Gulnora Mardievna Shadieva Shukhrat Oblokulovich Kuvandikov	Development of women's entrepreneurship to provide decent employment.....	78
Инна Валентиновна Краковецкая, Редчикова Наталия Александровна	Вклад современных вузов в решение проблем устойчивого развития общества.....	83
Бегимқул Меликович Қулиев	Рақамли маиший хизматларни Ўзбекистонда амалга ошириш имкониятлари ва механизмлари	89
III ШЎЪБА. МАМЛАКАТИМИЗДА РАҚАМЛИ ҲАМДА ИННОВАЦИОН ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ ОРҚАЛИ ХАЛҚАРО ВА ИЧКИ ТУРИЗМНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ ВА ИСТИҚБОЛЛАРИ		
Олим Таштемирович Астанакулов	Туризм соҳасида инвестиция фаолиятининг хусусиятлари.....	95
Худойназар Хабибуллаевич Эргашев	Перспективы развития внутреннего туризма на основе использования цифровых и инновационных технологий в Узбекистане.....	100
Рисолат Абдуллаевна Исломова	Инновацион технологиялардан фойдланиш орқали агротуризм муаммолари ва унинг истиқболли ечимлари.....	103
Olim Tashtemirovich Astanakulov Muslimaxon Xolmatjon qizi Soxibova	Turizm sohasidagi innovatsion texnologiyalar: muammo va istiqbollar.....	108
IV ШЎЪБА. ХИЗМАТ КЎРСАТИШ СОҲАСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ВА КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШДА МАРКЕТИНГ ВА МЕНЕЖМЕНТ ИМКОНИЯТЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ		
Санжар Баходирович Ғойипназаров	Инсон ресурсларини бошқаришда сунъий интеллектни жорий этиш имкониятлари...	112
Юлианна Олеговна Сизова	Проблемы управления рисками в цифровой экономике.....	118

Захриддин Васлиддин ўғли Усубжонов	Электрон савдонинг ривожланиши ва унинг қурилиш материаллари бозорига таъсири.....	121
Aziz Hamzaev	The importance communication with customers in supply chain of pharmaceutical market of Uzbekistan.....	126
Murod Ibragimov	Distribution is an important link in providing high-quality medicines.....	132
O‘ktam Panjiyevich Jiyanov	Zamonaviy menejmentda axborot texnologiyalari va ularning o‘rni.....	136
Abdumutalib Alisherovich Azgarov	The state of scientifically researched information about internet marketing.....	140
V ШЎЪБА. ХИЗМАТ КЎРСАТИШ СОҲАСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ВА КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШДА ИНВЕСТИЦИЯЛАРНИНГ ЎРНИ ВА МОЛИЯВИЙ МУНОСАБАТЛАРНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ		
Светлана Вячеславовна Зенченко Иван Анатольевич Воронин	Феномен проблематики отмывания денежных средств, полученных преступным путем в Российской экономике и методов регулирования.....	145
Боҳодир Ибрагимович Исроилов, Бобуршоҳ Боҳодир ўғли Ибрагимов	Электрон тижоратни солиққа тортиш: амалиёт, муаммо ва таклиф.....	154
Olim Tashtemirovich Astanakulov, Iskandarov Muhammadali Olimovich	Investitsion faoliyatni amalga oshirishda takafulislomiy sug‘urtaning o‘rni va ahamiyati.....	159
Джиоев А.В., Куницына Н.Н.	Методические подходы к оценке интеллектуального капитала корпораций.	164
Лола Шухратулаевна Тошназарова	Суғурта бозори инфратузилмасини ривожлантириш йўллари.....	167
Олим Таштемирович Астанакулов, Мухайё Санжарбек қизи Мирзаитова	Туризмда инвестиция муҳитини шакллантиришда хориж тажрибаси.....	171
Хасан Ибрагимович Турдибеков Ислом Юсупов	Қурилиш индустрияси корхоналарида маҳсулот рақобатбардошлигини ошириш масалалари.....	176
Zulfizar Xikmatillo qizi Axmadaliyeva	Raqamli iqtisodiyot sharoitida raqamlashtirilgan bank tizimi va uning islom bankchiligiga tatbiqi.....	179

O‘g‘ilshod Musurmonqul qizi Axmedova	Milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishida islom moliyaviy instrumentlarining o‘rni.....	183
E’zoza Xamdam qizi Usmonova	O‘zbekistonda tadbirkorlik muhitini rivojlantirishda islom moliya instrumentlaridan foydalanish istiqbollari.....	188
Ruxsora Baxromjonova	Aholi bo’sh pul mablag’laridan samarali foydalanishga oid ilmiy qarashlar.....	192
Zumrad Nizomiddin qizi Umarova	Consolidated financial statements: methodological aspects of preparation.....	197
VI ШЎЪБА. ХИЗМАТ КЎРСАТИШ СОҲАСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ВА КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШДА БУХГАЛТЕРИЯ ҲИСОБИ, ИҚТИСОДИЙ ТАҲЛИЛ ВА АУДИТНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ		
Абдурахим Нортожиевич Тўраев, Хуршид Мамасабирович Мисиров	Хизмат кўрсатувчи корхоналарда бухгалтерия ҳисобини ривожлан-тиришнинг ўзига хос хусусиятлари.....	203
Комил Бахрамович Уразов Алишер Бахром ўғли Файзуллаев	Воситачилик хизматларини кўрсатувчи субъектларда шартномавий активлар ҳисоби ва аудитини халқаро стандартлар асосида ташкил қилиш.....	207
Илҳом Сайиткулович Очилов	Агрокластерларда хизмат кўрсатиш самарадорлиги таҳлили.....	213
Самидин Низомович Ташназаров, Дилноза Азаматовна Нематова	Асосий воситалар ҳисобини юритишда солиқ органлари билан юзага келадиган муоммолар.....	220
Комил Бахрамович Уразов, Фарида Рустам қизи Тўраева	Корхоналарда ички аудитни аутсорсинг ва косорсинг асосида ташкил қилиш масалалари.....	224
Анвар Нематович Холиқулов	Хизмат кўрсатиш сифати таҳлилининг назарий ва амалий талқини.....	230
Комил Бахрамович Уразов, Жавлонбек Акбарович Широв	Хўжалик юритувчи субъектлар томонидан олинган кредитлар ва қарз мажбуриятлари буйича тўлов қобилияти аудиторлик таҳлилини такомил-лиштириш масалалари	237
Комолиддин Мамасабирович Мисиров	Асосий воситалар ҳисобини молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартларига мувофиқлаштириш.....	243

Нигина Маруповна Усманова	Китоб савдоси хизматлари иқтисодий самарадорлиги кўрсаткичларини ҳисоб-лаш тартиби ва такомиллаштирилиши.....	247
VII ШЎЪБА. ХИЗМАТ КЎРСАТИШ СОҲАСИ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШДА ИННОВАЦИОН ВА РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИБ РАҚОБАТБАРДОШ КАДРЛАРНИ ТАЙЁРЛАШНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ		
Ойдин Давроновна Хамракулова	Проблемы совершенствования подготовки кадров в условиях инновационного развития экономики Узбекистана.....	253
Ҳилола Нематовна Очилова	Олий таълимда таълим хизматларини ривожлантиришда профессор-ўқитувчиларнинг педагогик фаолиятини такомиллаштириш имкониятлари.....	259